

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/EO.2014.010>

Arūnas Gumuliauskas
(Uniwersytet w Szawlach, Litwa)

Od historii polityki do polityki historii. III Zjazd Historyków Litwy

Słowa kluczowe: Litwa; historycy litewscy; konferencje na Litwie; Szawle; Wilno; Kłajpeda; kongres historyków

Keywords: Lithuania; Lithuanian historians; conferences in Lithuania; Šiauliai; Vilnius; Klaipeda; congress of historians

Wstęp

Początek narodowego odrodzenia na Litwie w 1988 r. wywołał nową falę zainteresowania historyczną przeszłością kraju. Reagując na swoisty renesans historycznej wiedzy, historycy Litwy starali się połączyć swoje wysiłki, aby bardziej celowo organizować proces badań naukowych. Z inicjatywy historyków Zigmantasa Kiaupy, Ingi Lukšaitė, Egidijusa Aleksandraviczusa zostało odbudowane Towarzystwo Historii Litwy, które funkcjonowało w Kownie w latach 1929–1940¹. W czasie okupacji sowieckiej naukowa i akademicka działalność międzywojennych historyków została przerwana. Część z nich znalazła się w Stanach Zjednoczonych. Tam w 1959 r. założyli Towarzystwo Historii Litwy, w ramach, które-

¹ V. Selenis, *Lietuvos istorijos draugija*, [w:] *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 13, Vilnius, 2008, s. 234.

go prowadzono wykłady i dyskusje na aktualne tematy z zakresu historii i polityki, obchodzono znaczące wydarzenia historyczne. To towarzystwo litewskiej emigracji działało do 1989 r.² Odbudowane Towarzystwo Historii Litwy postawiło przed sobą cel: kształtować historyczną świadomość litewskiego narodu i społeczeństwa Litwy, umocnić status historii jako dziedziny nauki. Jego działalnością kierowali znani naukowcy z kraju Bronius Dundulis, Antanas Tyla, Vytautas Merkys, Elmantas Meilus, Aivas Ragauskas. Towarzystwo wydawało pismo naukowe „Mūsų praeitis” („Nasza Przeszłość”; w latach 1990–2001 wydano siedem tomów), książki, zorganizowało sześć zjazdów, różne konferencje, obchody dat historycznych. Jednak w 2001 r. jego działalność przerwano. W tym czasie funkcje Towarzystwa Historii Litwy praktycznie przejął Litewski Narodowy Komitet Historyków. Ta instytucja służyła interesom naukowców, przedstawicielom sfery badań historycznych. Jej główne cele – reprezentowanie litewskich badań historycznych w świecie, poszukiwanie sposobów i form uczestniczenia naukowców historyków w publicznym życiu państwa litewskiego, współdziałanie z instytucjami państwowymi i publicznymi, wcielenie międzynarodowych standardów profesjonalnej etyki do społeczeństwa historyków Litwy. Obecnie do Komitetu wchodzi naukowcy przedstawiciele Instytutu Historii Litwy, Uniwersytetu Wileńskiego, Litewskiego Uniwersytetu Edukologii, Uniwersytetu Witolda Wielkiego, Uniwersytetu Klaipedskiego, Uniwersytetu Szawelskiego, Centrum Badań Męczeństwa i Oporu Mieszkańców Litwy i Instytutu Kultury, Filozofii i Sztuki³. Jednak nadal niejasne są początki działalności tej instytucji. W jednych źródłach wskazuje się 1996 r.⁴, w drugich – datę 22 listopada 1991 r.⁵ Ponadto twierdzi się, że 27 sierpnia 1995 r. Narodowy Komitet Historyków Litwy stał członkiem Światowego Komitetu Nauk Historycznych. Wzrastanie aktywności Komitetu jest zauważalne od 2004 r., kiedy przewodniczącym Komitetu został powołany Alvydas Nikžentaitis. Mianowicie w tym czasie zastanawiano się nad ożywieniem międzywojennej tradycji zjazdów historyków kraju.

² Ibidem, s. 162.

³ *Apie LNIK*, <http://www.lnik.lt/> [dostęp: 28.01.2014].

⁴ V. Selenis, *Lietuvos istorijos draugija*, s. 235; idem, *Lietuvos istorikų komitetas, Lietuvos nacionalinis istorikų komitetas*, [w:] *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 13, s. 235.

⁵ *Istorikų suvažiavime – diskusijos apie istoriko misiją*, <http://alkas.lt/2013/09/27/istoriku-suvažiavime-diskusijos-apie-istoriko-misija/> [dostęp: 12.01.2014]; *Apie LNIK*.

Doświadczenia pierwszych zjazdów

Pierwszy zjazd historyków Litwy miał miejsce 15–17 września 2005 r. na Uniwersytecie Wileńskim, jego tematem była „Historiografia Litwy, pamięć kulturowa i wspólna Europa“. Temat wybrano nieprzypadkowo. W ciągu 15 lat po odbudowie niezależności rozwój badań historycznych doznał znaczącego wzrostu. Ten wzrost był spowodowany wyswobodzeniem się badaczy z ideologicznych kleszczy, otworzeniem się archiwów i bibliotek zagranicznych, wzrastającą jakością historiografii. Jednocześnie pojawiły się nowe problemy, jak np. powstanie „swoistej przepaści między [...] nową historiografią i historycznym samouświadomieniem społeczeństwa. [...] Zmiany w sytuacji badań historycznych na Litwie w warunkach integracji Europejskiej”⁶. Zjazd odbywał się pod patronatem prezydenta Republiki Litewskiej Valdasasa Adamkusa. Na zjeździe pracowało 12 sekcji (Modele przestrzeni i czasu w historii Litwy; Historia kobiety i rodziny; Wojenna historia Litwy; Problemy współczesnego „historycznego tekstu”: gromadzenie, chronienie, badanie, eksponowanie; Wczesne państwo Litewskie we Wschodniej i Środkowej Europie: przełomy i kontynuacja; Litwa sowiecka: kontrowersyjne wartościowanie i kontrasty; Problemy kontynuacji historii Litwy; Dydaktyka historii na Litwie – między sowiecką inercją i zachodnimi innowacjami; Litewskie miasta w polilogu badań międzydyscyplinarnych; Badania historii Wielkiego Księstwa Litewskiego: wczoraj – dzisiaj – jutro; Świadomość historyczna i polityka historii; Zmiany w strukturze historiografii i szkoły historiografii), zorganizowano trzy posiedzenia plenarne. Na zjeździe były przedstawione referaty koło 70 badaczy (z Uniwersytetu Wileńskiego, Instytutu Historii Litwy, Uniwersytetu Witolda Wielkiego, Centrum Badań Męczeństwa i Oporu Mieszkańców Litwy, Wileńskiego Uniwersytetu Pedagogicznego, Uniwersytetu Szawelskiego i innych), w tym zaproszonych gości z innych dziedzin nauki – Dariusa Kuolysa, Pauliusa Subačiusa, Arvydasas Šliogerisa⁷ i innych. Wśród uczestników zjazdu byli nauczyciele historii z całego kraju, ich problemy dyskutowano na specjalnej sekcji. Uczestnicy zjazdu przyjęli dwie rezolucje. W pierwszej wyrażano protest przeciwko nowej archiwalnej ustawie, według której nie wolno prowadzić badania akt powiązanych z personaliami przed upływem 100-letniego terminu. W dru-

⁶ *Pirmasis Lietuvos istorikų suvažiavimas*, Vilnius, 2005, s. 1–2.

⁷ R. Kamuntavičius, *Pirmasis Lietuvos istorikų suvažiavimas*, <http://istorija.vdu.lt/lnik/suvaziavimas2005.htm> [dostęp: 16.01.2014].

giej rezolucji uczestnicy wystąpili przeciwko biurokratycznym kryteriom oceny produkcji naukowej, kiedy budżetowe finansowanie instytutów i uniwersytetów zależy od liczby niejednakowo ocenianych publikacji. Trzeba przyznać, że pierwszy zjazd historyków kraju miał pozytywny wpływ na rozwój badań historycznych na Litwie. Przebieg zjazdu odzwierciedliły narodowe media i prasa zagraniczna⁸. Przy zamknięciu zjazdu postanowiono takie forum historyków organizować co cztery lata.

Drugi zjazd historyków Litwy zebrał się 10–12 września 2009 r. na Uniwersytecie Kłajpedzkim. Przygotowanie do zjazdu odbywało się w roku jubileuszu tysiąclecia Litwy, ta okoliczność zadecydowała o temacie głównej dyskusji – „Między tradycją i nowymi wezwaniami: wiedza historyczna na Litwie na początku nowego tysiąclecia”. Program zjazdu składał się z dwóch części: przedstawienie problematyki najnowszych badań historyków Litwy (przeznaczone w pierwszej kolejności dla społeczności historyków i nauczycieli historii) i dyskusje plenarne, przeznaczone nie tylko dla historyków, ale także dla szerszego kręgu zainteresowanych historią⁹. Po pozdrowieniach ministra oświaty Litewskiej Republiki Gintarasa Steponavičiusa, przewodniczącego rady miasta Rimantasa Taraškevičiusa, rektora Uniwersytetu Kłajpedzkiego Vladasa Žulkusa wstępny referat na temat „Prawda historyka” przeczytał Werner Paravicini – historyk niemiecki z Uniwersytetu Kiel, znany badacz wypraw zachodnioeuropejskich wielkopanów do Rosji i Litwy¹⁰. Na zjeździe pracowało 10 sekcji (Badania źródeł historycznych: rekonstrukcja historyczna i wyobrażenie historyka; Tożsamości XIX wieku na Litwie; Późniejszy sowiecki okres na Litwie: stan badań i możliwości nowych ujęć; Powstania, bunty, rewolucje XVIII wieku: skrzyżowanie tradycji historiografii; Wezwania sąsiadów do pamiętania i poznania naszej przeszłości: projekty tożsamości, kontrola świadomości, narzucenie pojęć i polityka historii we współczesnej Rosji; Powrót Kłajpedy do europejskiego kontekstu w 1939 r.; Wojenna historia Litwy: problemy metodologii i wizje przyszłości; Kiedy forma dorówna treści: los narracji w litewskiej historiografii; Sztuka w historii i historia w sztuce; Kultura pamięci). Sekcje utworzono w dwojaki sposób: najczęst-

⁸ R. Petrauskas, *Historia a współczesność. Pierwszy zjazd historyków Litwy*, „Zapiski Historyczne” 2006, t. 71, z. 1, s. 99–106.

⁹ *Antrasis Lietuvos istorikų suvažiavimas „Tarp tradicijos ir naujų iššūkių: Lietuvos istorijos mokslas Naujojo tūkstantmečio pradžioje” rugsėjo 10–12 d. Klaipėdoje*, <http://www.voruta.lt/antrasis-lietuvos-istoriku-suvaziavimas-%E2%80%9E tarp-tradicijos-ir-nauju-issukiu-lietuvos-istorijos-mokslas-naujojo-tukstantmecio-pradzioje%E2%80%9C-rugsejo-10%E2%80%9312-d-klaipedeje/> [dostęp: 16.01.2014].

¹⁰ *Antrasis Lietuvos istorikų suvažiavimas*, Klaipėda, 2009, s. 1–2.

szej jeden lub kilku inicjatorów formułowali temat i zapraszali kolegów do dyskusji albo zbierali się naukowcy, badający pewną problematykę przez wiele lat (historycy wojskowi, badacze XVIII wieku)¹¹. Oprócz tego w godzinach wieczornych były organizowane publiczne dyskusje (Historia i tożsamość; O czym trzeba zapomnieć i co zapamiętać z tysiącletniej historii Litwy?; Stosunek do przeszłości w Kłajpedzie), przeznaczone dla historyków i szerszej publiczności. Moderatorami tych dyskusji byli Virginijus Savukynas, A. Nikžentaitis, Alfredas Bumblauskas. Na zjeździe referaty ogłosiło i uczestniczyło w dyskusjach około 60 historyków (z Instytutu Historii Litwy, Uniwersytetu Wileńskiego, Uniwersytetu Witolda Wielkiego, Uniwersytetu Kłajpedskiego, Uniwersytetu Szawelskiego, Instytutu Litewskiej Literatury i Folkloru, Centrum Badań Męczeństwa i Oporu Mieszkańców Litwy, Litewskiej Akademii wojskowej im. gen. Jonasa Žemajtisa, Uniwersytetu Mykołasa Romerisa, Europejskiego Humanitarnego Uniwersytetu, Instytutu Kultury, Filozofii i Sztuki, Litewskiej Akademii Sztuki, Instytutu Badań Socjologicznych). Na zjeździe byli obecni członkowie Sejmu Republiki Litewskiej (Arvydas Anušauskas, Egidijus Vareikis), goście z zagranicy – prof. uniwersytetu toruńskiego Waldemar Rezmer i dwaj historycy niemieccy Ruth Leiserowitz i Joachim Tauber¹².

Szawle – tymczasowa stolica historyków

Pod koniec drugiego zjazdu historyków ogłoszono, że trzecie forum odbędzie się w Szawlach. Fakt, że zjazd został organizowany na Uniwersytecie Szawelskim, pokazuje, iż wspólnota historyków Litwy uznaje i docenia historyków szawelskich, ich działalność badawczą i oświatową. Niewątpliwie robi wrażenie także działalność szawelskiego muzeum Aušra (Zorza), popularyzującego historyczne dziedzictwo. Takie wydarzenia przypominają, że wiedza historyczna istnieje nie tylko w Wilnie. Wykwalifikowani badacze pracują w Kłajpedzie, Szawlach, Kownie. Ich działalność „na prowincji” rozbudza zainteresowanie historią, zachęca do wysłuchania wykładów o najnowszych wynikach badań. Jednocześnie historycy Uniwersytetu Szawelskiego mają związki ze wszystkimi placówkami naukowo-badaw-

¹¹ R. Kamuntavičius, *Antrasis Lietuvos istorikų suvažiavimas*, <http://www.lnik.lt/> [dostęp: 16.01.2014].

¹² D. Burba, V. Selenis, M. Ščavinskas, *Antrasis Lietuvos istorikų suvažiavimas Klaipėdoje ir jo pamokos*, [w:] *Istorija*, t. 76, Vilnius, s. 81–86.

czymi, w których pracują historycy, uniwersytet zaprasza nauczycieli akademickich z innych uniwersytetów na Litwie i z zagranicy. W ramach programu obustronnej wymiany nauczyciele Uniwersytetu jeżdżą do partnerskich uczelni¹³. Takie zaufanie to nie tylko dobra ocena dorobku naukowego, ale też wielkie zobowiązanie i doświadczenie.

Prace przygotowawcze zaczęto już wiosną 2013 r. Od tego czasu problemy organizacyjne regularnie były dyskutowane na posiedzeniach Litewskiego Narodowego Komitetu Historyków. Tematem zjazdu wybrano interesujący i aktualny problem – „Od historii polityki do polityki historii?”. Ten problem był poruszany jeszcze na pierwszym zjeździe w Wilnie w 2005 r. Problem polityki historii nie raz był omawiany w litewskiej historiografii¹⁴ i mediach¹⁵.

W dniach 26–29 września 2013 r. biblioteka Uniwersytetu Szawelskiego stała się swoistym centrum historyków kraju. Na zjazd przyjechało około 150 uczestników, ponad 60 z nich ogłosiło referaty albo uczestniczyło w dyskusjach. Ci ostatni reprezentowali różne instytucje naukowe kraju: Instytut Historii Litwy, Uniwersytet Wileński, Uniwersytet Witolda Wielkiego, Uniwersytet Kłajpedski, Uniwersytet Szawelski, Litewski Uniwersytet Edukologii, Instytut Litewskiej Literatury i Folkloru, Centrum Badań Męczeństwa i Oporu Mieszkańców Litwy, Litewską Akademię Wojskową im. gen. Jonasa Žemajtisa, Uniwersytet Mykołasa Romerisa, Instytut Badań Kulturowych, Litewską Akademię Sztuki, Instytut Badań Socjologicznych, Uniwersytet Technologiczny w Kownie, Muzeum Wojska im. Witolda Wielkiego¹⁶. Referaty ogłosili też prof. uniwersytetu toruńskiego Waldemar Rezmer i poseł Sejmu Republiki Litewskiej Arvydas Anušauskas. Na zjazd przyjechała liczna grupa nauczycieli historii, przedstawiciele wojska litewskiego.

Po oficjalnym otwarciu zjazdu pierwszy referat na posiedzeniu plenarnym odczytał przedstawiciel Uniwersytetu Aberdynskiego (Szkocja) Robert Frost, który już od wielu lat bada rozwój obu państw – Polski

¹³ G. Dubonikas, *ŠU profesorė apie humanitarinius mokslus: žmogus gyvena ne tik kompiuteriais, jis dar turi sielą*, <http://www.delfi.lt/news/daily/education/su-profesore-apie-humanitarinius-mokslus-zmogus-gyvena-ne-tik-kompiuteriais-jis-dar-turi-siela.d?id=62916465#ixzz2vvQk520> [dostęp: 18.01.2014].

¹⁴ R. Lopata, *Politikai ir istorija*, Vilnius, 2010; Z. Norkus, *Istorika*, Vilnius, 1996; A. Eidintas, *Istorija kaip politika: įvykių raidos apžvalgos*, Vilnius, 2008.

¹⁵ A. Ažubalis, *Kas blogiau: istorijos politika ar jos neturėjimas?*, <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/nuomones/audronius-azubalis-kas-blogiau-istorijos-politika-ar-jos-neturejimas-18-404544#ixzz2szDZMNXF> [dostęp: 17.01.2014].

¹⁶ *Trečiasis Lietuvos istorikų suvažiavimas*, Šiauliai 2013, s. 1–16.

i Litwy w europejskim kontekście. Profesor podkreślił, że historia jego kraju jest podobna do naszej – Szkocja i Anglia kiedyś także utworzyły unię, w której suwerenność Szkocji ciągle zmniejszała się, a Anglii – zwiększała¹⁷. Następnie rozpoczęła się dyskusja „Zabłąkani między historią a polityką”, w której historycy Alvydas Nikžentaitis Rasa Čepaitienė, Vasilijus Safronovas, Virginijus Savukynas, Rūstis Kamuntavičius mówili o polityce historii i jej znaczeniu. Związek historii i polityki interesuje nie tylko naukowców, ponieważ we wszystkich czasach ten związek był widoczny, zarówno na poziomie jednostki, jak i państwa. W toku dyskusji próbowano znaleźć drogę, którą musimy iść, aby nie zabłądzić w labiryntach polityki i historii¹⁸.

Proces formowania sekcji na zjeździe niczym się nie różnił od poprzednich zjazdów. Ich było na zjeździe aż 12. W sekcji „Czy tylko burzyciele mitów? Historyczne mity i ich historycy” Artūras Dubonis wygłosił referat „Od bitwy pod Saule (Szawle) do dnia jedności bałtów: los jednej bitwy”, w którym analizował mit jedności Bałtów, związany z bitwą pod Saule. Darius Baronas w referacie „Mit Źmudzi” analizował książkę Charlesa L. Thourota Pichela *Źmudź: nieznane w historii*, która po raz pierwszy została wydana w języku angielskim w 1975 r., w języku litewskim opublikowana w 1991 r., w 2007 r. wydana powtórnie i w której przedstawiono absurdalne twierdzenia o królewskich dynastiach Źmudzinów, wykorzystanie broni chemicznej w bitwach XIII w. itp. Rūta Janonienė w referacie „Katedra Wileńska: interpretacje wczesnej historii” analizowała mit katedry wileńskiej, która miała być przeobrażona w XII w. w świątynię boga Perkūnasa (Pioruna).

W sekcji „Idea Wilna jako centrum nowoczesnej Litwy” pierwszy referat na temat „Wilno – stolica nowoczesnej Litwy na przełomie XIX–XX wieków: idea i problemy jej zrealizowania” wygłosił Darius Staliūnas. Naświetlił przeszkody, z którymi zderzył się litewski ruch narodowy, starając się zachować dla Wilna nazwę stołecznego miasta. Niekorzystną polityczną sytuację dla Litwinów i wileńskiego kraju nieco inaczej analizował Dangiras Mačiulis. W jego referacie były przedstawione fragmenty pamiętników księdza Pranasa Bieliauskasa. Rasa Antanavičiūtė rozpatrywała publiczne obszary stolicy po wojnie. Problematykę sowieckiej ideologii w re-

¹⁷ *Istorikų suvažiavime – diskusijos apie istoriko misiją*, <http://alkas.lt/2013/09/27/istoriku-suvaziavime-diskusijos-apie-istoriko-misija/> [dostęp: 12.01.2014].

¹⁸ M. Ščavinskas, *Klėjos tarnų sambrūzdis: III-sis Lietuvos istorikų suvažiavimas Šiauliuose ir šis bei tas apie mitus*, <http://www.istorija.tv/klejos-tarnu-sambruzdis-iii-sis-lietuvos-istoriku-suvaziavimas-siauliuose-ir-sis-bei-tas-apie-mitus/> [dostęp: 12.01.2014].

feracie „Wyraz pamięci kulturowej Wilna w sowieckich czasach: między litewszczyzną i sowieczyzną” analizowała Živilė Mikailienė. Natężone litewsko-polskie stosunki w kontekście wileńskiej przynależności zostały odzwierciedlone w referacie Giedrė Milerytė „Wilno w wyobrażeniu litewskiej i polskiej emigracji w 1945–1990 r.”. Pracę sekcji zakończono referatem Vladasa Sirutavičiausa, który zachęcał, by patrzeć na Wilno jako na polityczną metaforę. To twierdzenie historyk zilustrował sowieckimi hymnami, w których dominowały nie tylko sowieckie symbole, ale widoczna była także terytorialna określoność Litwy¹⁹.

W ostatnich czasach działacze społeczni, politycy, specjaliści z różnych środowisk często porównują dwa dziesięciolecia niezależności w nowoczesnej historii Litwy. Jednak te porównania najczęstszej bywają tylko okazjonalne, epizodyczne, fragmentaryczne. Brakuje systematycznej analizy i uogólnionych wniosków. Na trzecim zjeździe historyków Litwy próbowano dodać tym porównaniom teoretyczne podłoże. W tym celu została sformowana sekcja „Pierwsza Republika Litewska w Drugiej Republice: między kontynuacją i zapomnieniem”. Zapoczątkowana ona była referatem jednego z najbardziej uzdolnionych i produktywnych historyków Litwy, socjologa i filozofa Zenonasa Norkusa „Agrarne reformy w Pierwszej i Drugiej Republice: szkice międzynarodowego porównania”. Juozas Skirius w referacie „Znaczenie i aktualność patriotycznego nastroju w działalności dyplomatów Pierwszej Republiki Litewskiej” podkreślał zawodowe przygotowanie dyplomatów, ich wysiłki w obronie ważnych interesów litewskiego państwa. Arūnas Vyšniauskas wyraził opinię, że terytorium niezależnej Litwy w latach 1918–1940 trzeba pokazywać ze względu na realia tamtego czasu, to jest w kartografii oznaczać terytorium, które rzeczywiście w 1918–1940 r. było pod kontrolą władz niezależnej Litwy i na którym działało litewskie prawo. W referacie autorstwa dwóch badaczy Uniwersytetu Wileńskiego Dali Bukelevičiūtė i Andriusa Grodisa „Orientacja polityki zagranicznej Litwy w Pierwszej i Drugiej Republice: kontynuacja i zmiana geopolitycznych priorytetów” podkreślano, że najważniejszymi priorytetami polityki zagranicznej Pierwszej i Drugiej Republiki Litewskiej była orientacja na największe państwa Europy Zachodniej, włączenie do międzynarodowych struktur politycznych. Praca na sekcji była zakończona referatem Norbertasa Černiauskasa „Społeczne organizacje w Drugiej Republice Litewskiej: tradycje czy innowacje?”.

¹⁹ K. Šerytė, *Lietuvos istorikų suvažiavimas Šiauliuose: ar Vilnius – tik politinė metafora?*, <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/istorija/lietuvos-istoriku-suvažiavimas-siauliuose-ar-vilnius-tik-politine-metafora-582-372754#ixzz2uoAOqvnL> [dostęp: 11.01.2014].

Autor przedstawił szeroko zakrojone badanie, w którym przeanalizowano ponad 150 organizacji społecznych.

Podstawowym celem sekcji „Samorząd szlachty czy samowola szlachty? Prawnicze instytucje Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI–XVIII w.” – na podstawie najnowszych badań sądów powiatowych, Najwyższego Trybunału, Trybunału Skarbu i innych instytucji, po przeanalizowaniu rozwoju prawnych instytucji Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI–XVIII w. – było wyjaśnienie, na ile uzasadnione jest rozpowszechnione w historiografii i historycznej pamięci stereotypowe pojęcie prawnych instytucji Wielkiego Księstwa Litewskiego, jako struktur dominującej szlacheckiej anarchii.

Referaty ogłoszone w sekcji „Droga rozwoju od społeczeństwa stanowego do społeczeństwa obywateli (XIX–pocz. XX w.)” pokazały, że „jeszcze ciężko [!] da się znaleźć odpowiedź na przez nich samych [tj. historyków] sformułowane pytania: kiedy już można mówić o społeczeństwie obywateli, jakie społeczne grupy go tworzyły, jaka była moc i możliwości każdej z tych grup, co pobudzało ich aktywność, współpracę i konflikty przy tworzeniu obywatelskiego społeczeństwa. Uczestnicy tej sekcji [...] jak nigdy aktywnie podnosili pytania i wspólnie dyskutowali możliwe odpowiedzi – i to jest celem co cztery lata odbywającego się zjazdu”²⁰.

Dużo interesujących referatów można było usłyszeć także podczas innych sekcji („Śpiewająca nomenklatura” i rewolucja 1988–1992 r.: źródła i wyniki; Zmiana tożsamości etnicznych i konfesjonalnych mniejszości: przystosowanie się do dominującego społeczeństwa; „Budowa kultury” w sowieckiej Litwie: cele, działania, wyniki, badania; Historia bitew za wolność: na skrzyżowaniu badań naukowych i polityki; Historia miast Litwy: pamięci, tradycje, tożsamości; Historia okupacji jako narzędzie praktycznej polityki; Koniec wielkiej narracji – (re)konstruowanie historii w humanistyce Litwy XXI wieku). Często miały miejsce ostre dyskusje, nawet spory.

Trzeci zjazd historyków Litwy kończył się „dyskusją wybitnych przedstawicieli współczesnej litewskiej historiografii (Egidijusa Aleksandravičiusa, Alfredasa Bumblauskasa, Arūnasa Gumuliauskasa, Rimvydasa Petrauskasa, Dariusa Staliūnasa) ze wszystkich najważniejszych placówek litewskiej historiografii, prowadzoną przez Aurimasa Švedasa. W niej podjęto pytanie: z jakimi wezwaniami spotyka się współczesna litewska historiografia? W toku dyskusji najwyraźniej podkreślano

²⁰ J. Paškauskas, *Titulinis istorikų klausimas, ir anapus jo. Du žvilgsniai į Trečiąją Lietuvos istorikų suvažiavimą. Ir anapus jo*, „Naujasis židinys – Aidai” 2013, nr7, s. 522.

wciąż powracający i odnawiający się problem stosunku historyka do społeczeństwa²¹.

Zamiast wniosków

Na podstawie doświadczeń trzech zjazdów litewskich historyków można zrobić kilka uwag, które mogą być pożyteczne przy organizacji analogicznych imprez w przyszłości.

1. Zjazdy litewskich historyków sprzyjały umocnieniu więzi między zawodowymi historykami, skupieniu sił dla wspólnych projektów.
2. Organizowanie tych forów w Kłajpedzie i Szawlach przysłużyło się do rozpowszechnienia historycznej wiedzy w regionach, zmusiło do koncentracji miejscowych badaczy.
3. Proces organizacji pracy sekcji mógłby być bardziej zrozumiały i otwarty dla historyków kraju, aby każdy mógł brać w nich udział. Większa liczba referatów pozytywnie wzmocniłaby wewnętrzną konkurencję, rozszerzyłaby możliwości selekcji uczestników i sprzyjałaby jakości imprezy.
4. Dyskutowanie problematyki zjazdu nie musi ograniczyć się tylko do posiedzeń Narodowego Komitetu Historyków Litwy. Do tych dyskusji mają mieć prawo wszystkie uniwersytety kształtujące historyków i instytucje naukowo-badawcze.
5. Do przygotowania i prowadzenia zjazdu trzeba włączyć nauczycieli historii, ponieważ uczniowie najwięcej korzystają z wyników badań historycznych.
6. Szkoda, że nie mamy opublikowanych referatów zjazdu. Uniwersytet Szawelski, zdaje się, też nie wyda takiego zbioru. Jeżeli po pierwszych dwóch zjazdach byliśmy skłonni przenosić winę na organizatorów, to teraz spotkaliśmy się z pasywnością prelegentów – do przysłano nam tylko kilka publikacji.
7. W czasie zjazdu uczestnicy mogliby stworzyć odpowiednie dokumenty o diskutowanych problemach, w których historycy kraju mogliby wyrazić swoją opinię. W Szawlach takiego dokumentu nie przyjęto, a ostre dyskusje na temat polityki historii nadal trwają.

²¹ V. Volungevičius, *Titulinis istorikų klausimas, ir anapus jo. Du žvilgsniai į Trečiąją Lietuvos istorikų suvažiavimą. Titulinis klausimas*, „Naujasis židinys – Aidai“ 2013, nr 7, s. 521.

- Ažubalis A., *Kas blogiau: istorijos politika ar jos neturėjimas?*, <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/nuomones/audronius-azubalis-kas-blogiau-istorijos-politika-ar-jos-neturejimas-18-404544#ixzz2szDZMNXF> [dostep: 17.01.2014].
- Dubonikas G., *ŠU profesorė apie humanitarinius mokslus: žmogus gyvena ne tik kompiuteriais, jis dar turi sielą*, <http://www.delfi.lt/news/daily/education/su-profesore-apie-humanitarinius-mokslus-zmogus-gyvena-ne-tik-kompiuteriais-jis-dar-turi-siela.d?id=62916465#ixzz2vvQk520> [dostep: 18.01.2014].
- Eidintas A., *Istorija kaip politika: įvykių raidos apžvalgos*, Vilnius 2008.
- Istorikų suvažiavime – diskusijos apie istoriko misiją*, <http://alkas.lt/2013/09/27/istoriku-suvaziavime-diskusijos-apie-istoriko-misija/> [dostep: 12.01.2014].
- Istorikų suvažiavime – diskusijos apie istoriko misiją*, <http://alkas.lt/2013/09/27/istoriku-suvaziavime-diskusijos-apie-istoriko-misija/> [dostep: 12.01.2014].
- Kamuntavičius R., *Antrasis Lietuvos istorikų suvažiavimas*, <http://www.lnik.lt/> [dostep: 16.01.2014].
- Kamuntavičius R., *Pirmasis Lietuvos istorikų suvažiavimas*, <http://istorija.vdu.lt/lnik/suvaziavimas2005.htm> [dostep: 16.01.2014].
- Lietuvos istorikų suvažiavimas*, Šiauliai 2013.
- Lopata R., *Politikai ir istorija*, Vilnius 2010.
- Norkus Z., *Istorika*, Vilnius 1996.
- Paškauskas J., *Titulinis istorikų klausimas, ir anapus jo. Du žvilgsniai į Trečiąjį Lietuvos istorikų suvažiavimą. Ir anapus jo*, „Naujasis židinys – Aidai“ 2013, nr 7.
- Petrauskas R., *Historia a współczesność. Pierwszy zjazd historyków Litwy*, „Zapiski Historyczne“ 2006, t. 71, z. 1.
- Pirmasis Lietuvos istorikų suvažiavimas*, Vilnius 2005.
- Ščavinskis M., *Klėjos tarnų sambrūzdis: III-sis Lietuvos istorikų suvažiavimas Šiauliuose ir šis bei tas apie mitus*, <http://www.istorija.tv/klejos-tarnu-sambruzdis-iii-sis-lietuvos-istoriku-suvaziavimas-siauliuose-ir-sis-bei-tas-apie-mitus/> [dostep: 12.01.2014].
- Selenie V., *Lietuvos istorijos draugija*, [w:] *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 13, Vilnius 2008.
- Selenie V., *Lietuvos istorikų komitetas, Lietuvos nacionalinis istorikų komitetas*, [w:] *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 13, Vilnius 2008.
- Šerytė K., *Lietuvos istorikų suvažiavimas Šiauliuose: ar Vilnius – tik politinė metafora?*, <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/istorija/lietuvos-istoriku-suvaziavimas-siauliuose-ar-vilnius-tik-politine-metafora-582-372754#ixzz2uoAOqvnL> [dostep: 11.01.2014].
- Volungevičius V., *Titulinis istorikų klausimas, ir anapus jo. Du žvilgsniai į Trečiąjį Lietuvos istorikų suvažiavimą. Titulinis klausimas*, „Naujasis židinys – Aidai“ 2013, nr 7.